

گزارش سیاستی (۱)

فضای مجازی و محصولات دیجیتال

گزارش «فضای مجازی و محصولات دیجیتال» معاونت پژوهشی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات را حامد طاهری کیا در بهار ۱۴۰۰ نوشته است. این گزارش با تأکید بر نتایج پیمایش‌ها و پژوهش‌ها توصیه‌های سیاستی در این حوزه ارائه می‌دهد.

آنچه تاکنون در قالب استراتژی نظارت بر فضای مجازی وجود داشته «سیاست فیلترینگ» بوده است. فیلترکردن سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی، غالب سیاست برخورد با اینترنت بوده که به‌منزله قطع دسترسی به صفحه اینترنتی کارکرد داشته است. اما کاربران سیاست بالادستی قطع دسترسی به اینترنت را با به‌کارگیری فیلترشکن‌ها که دسترسی با واسطه و غیرمستقیم به محتوای فیلترشده را ممکن کرده است به سیاست «تأخیر دسترسی» تبدیل کرده‌اند. تأخیر دسترسی اشاره به عدم امکان دستیابی مستقیم به محتوای مجازی با زدن کلیک بر آدرس آن است و برای دسترسی‌پذیری به آن باید زمانی را صرف کرد تا فیلترشکن، به‌مثابه واسطه، روشن و به کار بیافتد. پیاده‌کردن استراتژی تبدیل دسترسی‌پذیری مستقیم ممنوع به دسترس‌پذیری غیرمستقیم توسط استفاده از فیلترشکن‌ها و وی‌پی‌ان‌ها میسر شده است، به‌گونه‌ای که کمتر گوشی همراه یا کامپیوتری را می‌توان یافت که بر آن ابزارهای فیلترشکن یا وی‌پی‌ان نصب نشده باشد. ابزار دور زدن فیلترینگ قسمتی از زیست دیجیتالی ایرانی شده و کارکرد دسترسی را فراهم کرده است. از مدت‌ها پیش، جامعه ایران منسوخ‌شدن فیلترینگ را عملی کرده بود و به آنچه فیلترشده با تأخیر و واسطه دست یافته است، اما دوران جدیدی در حال آمدن است که باید آن را دوره از بین رفتن تأخیرهای دسترسی و واسطه‌گرهای دسترس‌پذیری به اینترنت نام برد. به‌همین سبب توصیه‌های سیاستی باید مبتنی بر رویکردهایی با سمت‌وسوی فرهنگ‌سازی بیشتر در نسبت با سیاست سنتی فیلترینگ باشند.

در نتیجه ما سوبه‌های مسائل فضای مجازی و جامعه ایران را، که در پژوهش‌ها آمده است، در قالب جداول (۱) و (۲) به شرح زیر مشخص می‌کنیم.

جدول (۱) موضوع‌های طرح‌شده درباره فضای مجازی در ادبیات پژوهشی داخلی

هویت ملی

هویت اسلامی-ایرانی

هویت جهانی

روابط خانوادگی

روابط جنسی

زنان و فعالیت‌های مجازی

کنش سیاسی

خودبیانگری

قدرت بسیج‌کنندگی

بروز خود

برون‌ریزی احساسات رادیکال

عزت نفس

فراغت

محتوای سالم، مفید، امن

ترویج تجمل و مدگرایی

جدول (۲) موضوع‌های طرح‌شده دربارهٔ فضای مجازی در ادبیات پژوهشی خارجی

تهدیدهای فضای مجازی از نگاه حکومت

تهدید اخلاق اسلامی

تولید و نشر اطلاعات سیاسی

سیاست‌های مقابله با تهدیدها

ایجاد ترس در بین کاربران به‌واسطهٔ برخوردهای قضایی

کند و قطع کردن اینترنت

اعمال فیلترینگ

سامان‌دادن نیروهای ویژه در راستای فعالیت در فضای مجازی برای تولید ارزش‌های جمهوری اسلامی

همان‌طور که در جداول بالا دیده می‌شود گستره‌ای از مقوله‌های هویتی، فرهنگی و سیاسی درباره فضای مجازی و جامعه ایران بررسی شده و از میان آنچه به‌مثابه تهدید در نظر گرفته شده است، مسئله خدشه‌دار شدن اخلاق اسلامی و تولید و گسترش اطلاعات سیاسی با اهمیت مشخص شده‌اند. بنابراین توصیه‌های سیاستی را در پنج دسته: ۱. سیاست شناخت و بررسی وضعیت دیجیتال؛ ۲. سیاست حمایت از اقتصاد فرهنگ دیجیتال و مصرف فرهنگی؛ ۳. سیاست ترویج هویت فرهنگی ایرانی-اسلامی و سواد دیجیتال؛ ۴. سیاست فرهنگ تربیتی-نظارتی و ایجاد اخلاق دیجیتال؛ ۵. سیاست معرفی و ترویج خدمات دیجیتالی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تقسیم می‌کنیم و در ذیل آن‌ها به ارائه راهکارها خواهیم پرداخت.